

Nálezy z mladší a pozdní doby kamenné z Dřenic (okr. Chrudim) uložené ve sbírce VČM v Pardubicích

The finds from the Neolithic and Eneolithic period at Dřenice (Chrudim District) deposited in the collection of VCM in Pardubice

Kristýna Bulvová – Jana Řehouňková

Abstrakt

Tento článek představuje vybrané drobné soubory neolitického a časně eneolitického materiálu pocházející ze sbírky AO VČM v Pardubicích. Díky povrchovým sběrům z let 1985 a 2009–2012 z lokality Dřenice na Chrudimsku můžeme rozšířit náleзовý fond doby kamenné v této sídelní oblasti.

Abstract

The article presents selected small assemblages of Neolithic and Eneolithic material which come from the collection of AO VČM in Pardubice. Thanks to fieldwalking, conducted in 1985 and 2009–2012 at the site Dřenice in the Chrudim district, the archaeological collection of the Stone Age was enlarged.

Klíčová slova: Dřenice – povrchové sběry – neolit – časný eneolit – kultura s lineární keramikou – šárecký stupeň – lengyelská kultura – keramika – broušená industrie – štípaná industrie

Key words: Dřenice – fieldwalking – Neolith – the Early Eneolithic period – the Linear Pottery culture – the Šárec stage – the Lengyel culture – pottery – ground stone industry – chipped stone industry

V uplynulých třech desetiletích byly provedeny v okolí obce Dřenice opakovaně povrchové sběry. Místo sběrů leží na jihovýchodním okraji obce na polích východně od silnice III. třídy č. 32237 směřující na Chrudim v úrovni bývalé hráze rybníka. Koordináty přibližného středu lokality jsou ZM 10: 13-42-12, 173 mm od Z okraje a 364 mm J od okraje mapy, v nadmořské výšce 244–245 m n. m. Orientačně lze plochu sběrů umístit na parcely 133/2, 133/3 a 141 v k. ú. Dřenice. Sběr v roce 1985 provedl archeolog T. Čurda, ostatní sběry mezi léty 2009–2012 provedl dlouholetý spolupracovník AO VČM v Pardubicích pan Vítězslav Dotzauer z Blata (v katalogu nálezů jsou autoři sběrů uvedeni pod signaturami TČ a VD).

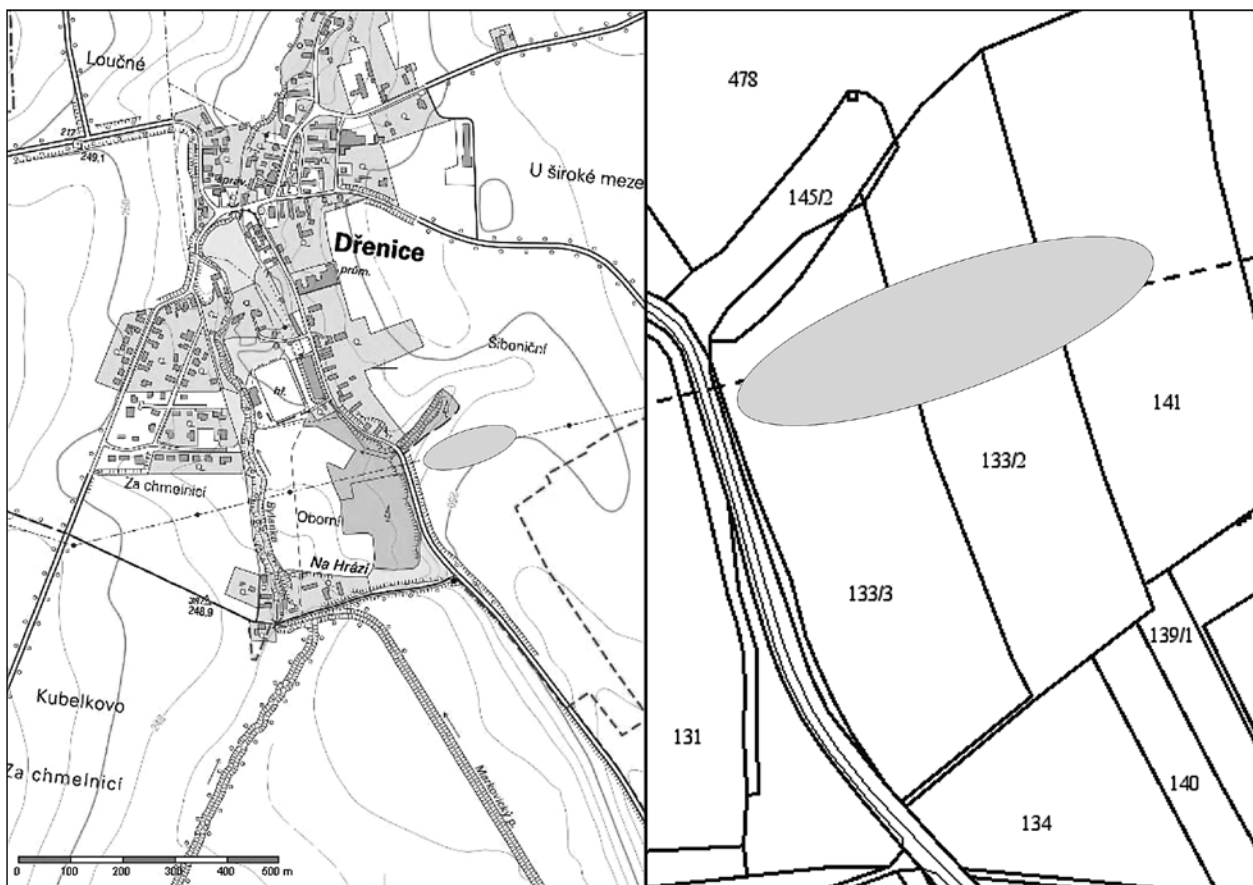
Přírodní podmínky

Naleziště je situováno přibližně 400 m severovýchodně od současného soutoku říčky Bylanky a Markovického potoka, které v minulosti napájely

dnes již neexistující rybník. V bezprostřední blízkosti vodních toků se nacházejí nivní sedimenty, které přecházejí ve šterkopískové říční terasy a kvartérní písčitohlinité sedimenty. Většinu katastrálního území však vyplňují spraše a sprašové hlíny.

Dějiny bádání

Přestože je ve sbírkách VČM v Pardubicích uloženo značné množství artefaktů, pocházejících z obce Dřenice, na katastru nebyl doposud realizován žádný plošný archeologický výzkum. Nálezy, které máme k dispozici, pocházejí především z povrchové prospekce. Datace takto získaného materiálu se pohybuje od neolitu až po vrcholný středověk (*Frolík – Sigl 1995, 84*). Přítomnost kultury s lineární keramikou zde byla zjištěna povrchovou prospekci již v r. 1946 a potvrzena dalšími sběry v roce 1985 (*Sigl – Vokolek 1987, 45*). Tyto sběry, při nichž bylo též získáno více než třicet kusů porcelanitové industrie, také potvrdily přítomnost šáreckého stupně kultury s lineár-

Obr. 1 Dřenice, okr. Chrudim. Katastrální mapa s označením místa povrchových sběrů (zdroj: www.cuzk.cz). – Fig. 1 Dřenice (Chrudim district). The marked places of fieldwalking in the Cadastral map (source: www.cuzk.cz).

ní keramikou (dále LNK, 5700/5600 – 5100/5000); (Vencl 1963, 22–23). Další nálezy z tohoto katastru jsou výrazně mladší. V roce 1972 byl zaznamenán výskyt laténské keramiky a sběry, realizované v roce 1985, přítomnost této keramiky na daném území potvrdily. Série sběrů z let 1984–1985 dále odhalila přítomnost keramiky z doby římské a období vrcholného středověku (Sigl – Vokolek 1987, 45).

Popis nálezů

Sběry 1985

Inv. č. 27.2/2 1-17; přír. č. 310/1985; sběr TČ 16. 5. 1985

1. Zlomek ven vyhnutého okraje nádoby. Povrch setřelý, šedé barvy. V keramickém těstě příměs slídy a písku. Rozm.: 46 × 50 × 14 mm, lengyelská kultura (dále LGK); (obr. 2: 1).

2. Dva zlomky výdutě nádoby se čtyřmi řádkami kruhových vpichů tvořených jednohrotým nástro-

jem. Povrch setřelý, hrubý, okrovohnědé barvy. V keramickém těstě příměs slídy a kaménků. Rozm.: 69 × 46 × 9,5 mm, LNK (obr. 2: 2).

3. Cílový ústěp z SGS. Rozm.: 34 × 11 × 7 mm, (obr. 2: 3).

Inv. č. 27.2/2 18-35; přír. č. 311/85; sběr TČ 16. 5. 1985

4. Zlomek ven vyhnutého okraje nádoby. V podhrdlí odlomený kruhový plastický výčnělek. Povrch poškozený žárem, šedé barvy. V jemném keramickém těstě příměs písku a slídy. Rozm.: 64 × 52 × 12 mm, LGK (obr. 2: 4).

5. Přepálená čepelka. Rozm.: 30 × 11 × 4 mm, (obr. 2: 5).

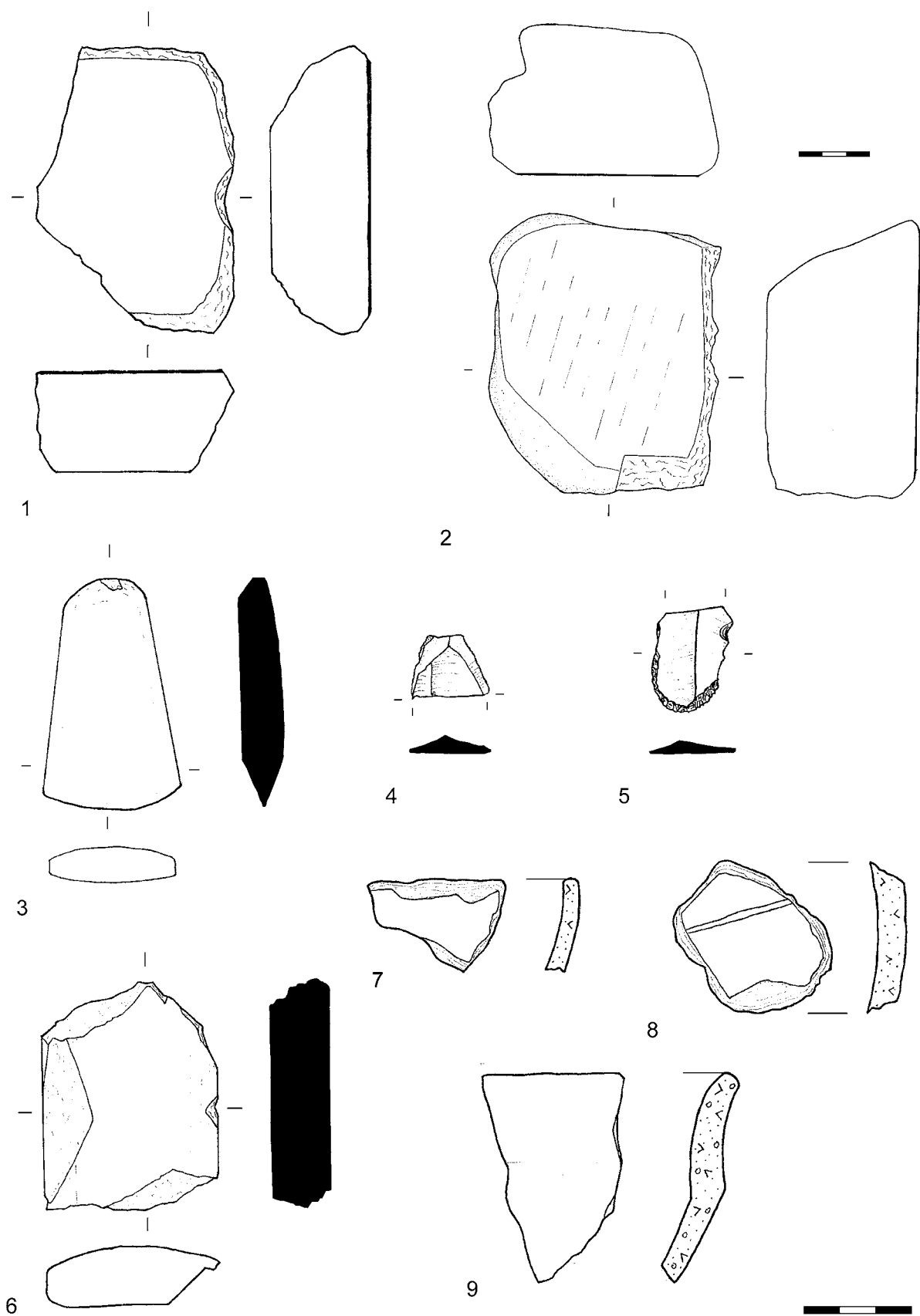
Sběry 2009

Inv. č. AR 4850; přír. č. 1472/2009, sběr VD 20. 8. 2009 + 18. 9. 2009, parc. č. 133/2–3; 141:

1. Střep z těla nádoby s kruhovým miskovitě prohnutým plastickým výčnělkem. Povrch značně otřelý, hrubý, hnědookrové barvy, vnitřek nádoby tmavě

Obr. 2 Dřenice, okr. Chrudim. 1–5 sběry 1985, 5–14 sběry 2009 (kresba K. Bulvová). – Fig. 2 Dřenice (Chrudim district). 1–5 fieldwalking 1985, 5–14 fieldwalking 2009 (drawing K. Bulvová).

Obr. 3 Dřenice, okr. Chrudim. 1-2 sběry 2010, 3-9 sběry 2011 (kresba K. Bulvová). – Fig. 3 Dřenice (Chrudim district). 1-2 fieldwalking 2010, 3-9 fieldwalking 2011 (drawing K. Bulvová).

šedé barvy. V jemném keramickém těstě příměs písku a silná příměs slídy. Rozm.: 46 × 43 × 17 mm, LGK (obr. 2: 6).

2. Střep z těla nádoby s poškozeným horizontálním oblým plastickým výčnělkem. Povrch jemný, okrově rezavé barvy. Keramické těsto je plavené. Rozm.: 37 × 36 × 23 mm, LNK (obr. 2: 7).

3. Odložený plastický výčnělek. Povrch značně otřelý, rezavo-šedé barvy. V keramickém těstě příměs hrubého písku. Rozm.: 21 × 43 × 17 mm, LNK (obr. 2: 8).

Inv. č. AR 4851; přír. č. 1472/2009, sběr VD 29. 8. + 18. 9. 2009 – parc. č. 133/2–3, 141:

4. Drobné dlátko s obroušenými hranami z říčního obláčku tmavě šedé barvy. Rozm.: 49 × 25 × 5 mm, (obr. 2: 9).

5. Cílový úštěp z SGS. Rozm.: 26 × 18 × 4,5 mm, (obr. 2: 10).

6. Úštěp z SGS. Rozm.: 18 × 28 × 4 mm, (obr. 2: 11).

7. Úštěp z SGS. Rozm.: 27 × 18 × 13 mm, (obr. 2: 12).

Inv. č. AR 4852; přír. č. 1472/2009, čs. 4, sběr VD 29. 8. 2009 – parc. č. 133/2–3, 141:

8. Kruhový otloukač z hrubozrnného kamene. Rozm.: 79 × 84 × 53 mm, (obr. 2: 13).

Inv. č. AR 10227; přír. č. 468/2011, sběr VD 13. 12. 2009 – parc. č. 133/2–3:

9. Centrální část čepele z SGS. Rozm.: 27 × 26 × 5 mm, (obr. 2: 14).

Sběry 2010

Inv. č. AR 10214; přír. č. 308/2012, sběr VD 2010 – parc. č. 133/2–3:

1. Zlomek pracovní desky nebo podložky z hnědošedého zrnitého kamene. Rozm.: 80 × 55 × 28 mm, (obr. 3: 1).

Inv. č. AR 10215; přír. č. 468/2011, sběr VD 2010 – parc. č. 133/2–3:

2. Zlomek masivního drtidla (horní mlýnek) se spodní oblou hranou zřejmě z permského pískovce. Rozm.: 195 × 98 × 63 mm, (obr. 3: 2).

Sběry 2011

Inv. č. AR 10208; přír. č. 468/2011, sběr VD 11/2011 – parc. č. 133/3:

1. Drobná sekerka čochovitého průřezu se zploštělými boky z metabazitu. Na zadní straně slabě patrná stopa po otlučení nebo hlazení. Rozm.: 640 × 40 × 13 mm, (obr. 3: 3).

Inv. č. AR 10219; přír. č. 308/2012, sběr VD 11/2011 – parc. č. 133/2–3:

2. Čepel s ulomenou proximální částí z SGS. Rozm.: 16 × 20 × 4 mm, (obr. 3: 4).

3. Škrabadlo vytvořené na distální nebo střední části čepele z SGS. Rozm.: 27 × 22 × 4 mm, (obr. 3: 5).

Inv. č. AR 10230; přír. č. 468/2011, sběr VD 11/2011 – parc. č. 133/2–3:

4. Značně poškozený zlomek ploché sekery z jemného šedého materiálu. Rozm.: 62 × 49 × 16 mm, (obr. 3: 6).

Inv. č. AR 10231; přír. č. 468/2011, sběr VD 11/2011, parc. č. 133/2–3:

5. Zlomek okraje miniaturní nádobky. Povrch částečně otřelý, jemný, okrově šedé barvy. V keramickém těstě příměs písku a slídy. Rozm.: 39 × 26 × 6 mm, LNK (obr. 3: 7).

6. Střep z těla nádoby s výzdobou ve formě úzké linie. Povrch hrubý, šedé barvy. V keramickém těstě příměs slídy a písku. Rozm.: 43 × 44 × 8 mm, LNK (obr. 3: 8).

7. Střep z okraje mísy s prohnutými zesílenými plecemi. Povrch značně otřelý, hrubý, šedé barvy. V keramickém těstě příměs písku a slídy. Rozm.: 57 × 40 × 8 mm, LGK (obr. 3: 9).

8. Střep z okraje nádoby. Povrch značně otřelý, původně zřejmě hlazený šedohnědé barvy. V keramickém těstě příměs písku. Rozm.: 55 × 31 × 9 mm, LGK? (obr. 4: 1).

Sběry 2012

Inv. č. AR 10207; přír. č. 308/2012, sběr VD 2012:

1. Plochá plankonvexní sekera z metabazitu. Na zadní straně patrná stopy po otlučení – sekundárně použita jako otloukač? Rozm.: 72 × 55 × 15 mm, (obr. 4: 2).

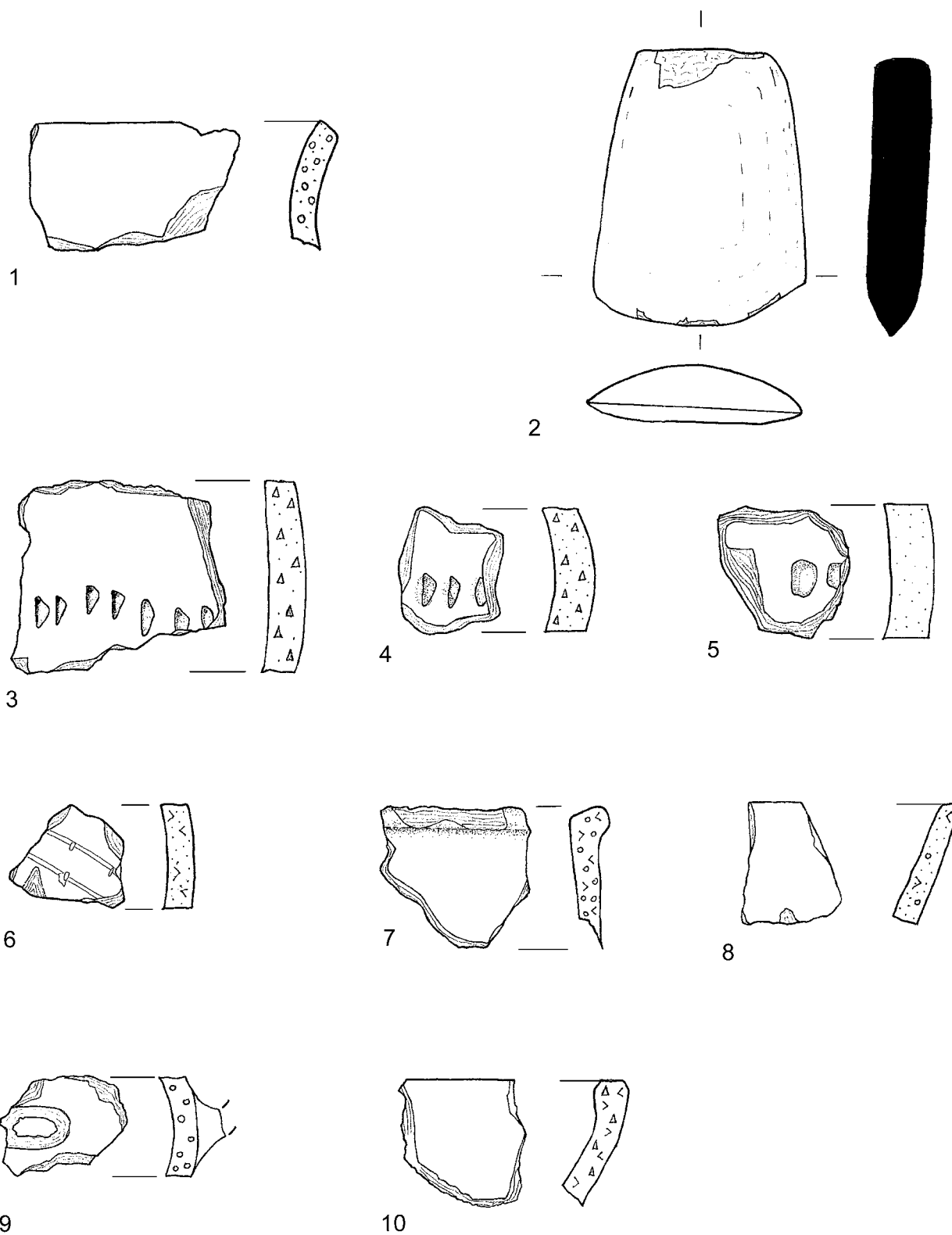
Inv. č. AR 10222; přír. č. 308/2012, sběr VD 11/2012 – parc. č. 133/2–3:

2. Střep z těla nádoby s řadou sedmi nehtových důlků. Povrch jemný, okrově šedé barvy. V plaveném keramickém těstě příměs kaménků. Rozm.: 50 × 56 × 9 mm, LNK (obr. 4: 3).

3. Střep z těla nádoby s řadou třech nehtových důlků. Povrch jemný, okrově šedé barvy. V plaveném keramickém těstě příměs kaménků. Střep pochází zřejmě ze stejného keramického jedince jako předchozí fragment. Rozm.: 32 × 27 × 10 mm, LNK (obr. 4: 4).

4. Střep z těla nádoby s dvojicí nehtových důlků. Povrch jemný, světle šedé barvy. Keramické těsto je jemně plavené. Rozm.: 34 × 35 × 12 mm, LNK (obr. 4: 5).

5. Střep z těla nádoby s výzdobou ve formě hustých notových značek na linii. Povrch jemný, hnědé barvy.

Obr. 4 Dřenice, okr. Chrudim. 1 sběry 2011, 2–10 sběry 2012 (kresba K. Bulvová). – Fig. 4 Dřenice (Chrudim district). 1 fieldwalking 2011, 2–10 fieldwalking 2012 (drawing K. Bulvová).

vy. Keramické těsto je jemné plavené s příměsí slídy. Rozm.: 27 × 30 × 7 mm, LNK – *šárecký stupeň* (obr. 4: 6).

6. Střep z těla nádoby se zlomkem plastické výzdoby. Povrch značně setřelý okrově rezavé barvy, vnitřní strana tmavě šedá. V keramickém těstě příměs slídy a písku. Rozm.: 37 × 39 × 7 mm, LNK (obr. 4: 7).

7. Střep z okraje hluboké mísy. Povrch jemný, značně otřelý, šedé barvy. V jemném keramickém těstě příměs slídy a písku. Rozm.: 32 × 26 × 7 mm, LNK (obr. 4: 8).

8. Střep z těla nádoby se zlomkem ucha. Povrch hrubý, tmavě šedé barvy, značně otřelý. V keramickém těstě příměs písku. Rozm.: 26 × 33 × 16 mm, LNK (obr. 4: 9).

9. Střep z okraje nádoby. Povrch degradován přepálením. V keramickém těstě příměs kaménku a slídy. Rozm.: 33 × 32 × 7 mm, NEOLIT (obr. 4: 10).

Vyhodnocení souboru a závěr

Do severní části okresu Chrudim zasahuje jiho- východní výběžek Pardubické kotliny, která je osídlena již od neolitu. Hustota osídlení v mladší době kamenné však není tak silná, jako v královéhradecké a chrudimské sídelní enklávě (*Anýž a kol. 2006; Burger 2012, 9–11; Týž 2013, 6*). V literatuře je tato oblast nazývána jako „chrudimský sídelní cluster“ (*Končelová 2005, 663*) či „sídelní region Chrudim – Pardubice“ (*Žápotocká 2009, 100*). Neolitickým sídelním vzorcem celého okresu Chrudim se zabýval P. Květina, který zjistil, že se neolitické osídlení koncentruje především kolem hlavních vodních toků regionu (*Květina 2001*). Dřenice dle jeho pojetí náleží do sídelní komory říčky Bylanky (*Ibid.*, 685).

Na základě analýzy získaných nálezů se jeví soubor povrchových sběrů z Dřenic následovně. Nejstarší keramický materiál lze zařadit do období kultury s lineární keramikou, kdy byla oblast Chrudimska osídlena v neolitu nejhustěji (*Květina 2001, 686; obr. 2*). Pro svou torzovitost má soubor značně omezené vypovídací možnosti a proto dopomohlo v některých případech k datování nálezů negativní vymezení typických znaků. Dřenicou kolekci keramiky lze rozdělit do dvou skupin: první tvoří keramika, kterou lze obecně zařadit do mladšího stupně kultury s lineární keramikou (fáze II a III); (*Pavlu – Žápotocká 2007, 31*) na které se objevuje výzdoba ve formě jednoduché ryté linie (obr. 3: 8), řady kruhových vpichů tvořených zřejmě jednohrotým nástrojem (obr. 2: 2) a nehtové důlky (obr. 4: 3–5). V souboru byl také rozpoznán značně poškozený okraj z miniaturní nádoby (obr. 3: 7). Druhou skupinou je keramika z pozdního šáreckého stupně (*Pavlu – Žápotocká 2007, 34*). Do této skupiny lze zařadit pouze jeden fragment keramické nádoby, zdobe-

né hustě řazenými notovými značkami na ryté linii (obr. 4: 6). V minulosti již byla přítomnost této skupiny na katastru Dřenice zjištěna (*Venci 1963, 22–23*) a nové nálezy z povrchových sběrů tento fakt tedy potvrzují. Kultura s vypíchanou keramikou nebyla v souboru prokázána, naopak pozdně neolitická, respektive časně eneolitická kultura lengyelská měla v typické keramice majoritní zastoupení. Přítomnost mísy se zesílenými plecemi (obr. 3: 9) a výskyt plastických výčnělků (obr. 2: 4, 6), jako jediné formy výzdoby, datuje soubor do fáze Lengyel IIb (*Žápotocká 1979; 1981; Vokolek – Žápotocký 2009*). V nedalekých Třebosicích (2,3 km SZ směrem) bylo při záchranném archeologickém výzkumu realizovaném AO VČM v Pardubicích částečně prozkoumáno naprosto totožně datované nížinné sídliště na terase řeky Bylanky. Lze tedy uvažovat o souvislejším lengyelském osídlení nejen v jejím povodí (*Cebová 2012, Bulvová Cebová 2014*).

V kolekci celkem 8 kusů štípané industrie se objevují nástroje – čepele a škrabadlo (obr. 2: 5, 14; 3: 4, 5), úštěpy i odpad (obr. 2: 3, 10–12), avšak jádro v souboru nebylo zaznamenáno. Všechny kusy štípané industrie byly vyhodnoceny jako SGS, na dvou jedincích je patrné přepálení. Do kategorie broušených kamenných nástrojů spadají celkem čtyři nálezy. Lehce poškozená plochá sekerka plankonvexního průřezu (obr. 4: 1), plochá sekerka čočkovitého průřezu se zploštělými boky (obr. 3: 3) a značně poškozený zlomek ploché sekery (obr. 3: 6) jsou s velkou pravděpodobností vyrobeny z metabazitu typu Jizerské hory. Drobný nástroj (obr. 2: 9) vyrobený z říčního valounu vyskytujících se přirozeně v korytě říčky Bylanky by mohl sloužit jako dlátko. V souboru kamenné industrie se dále objevil hrubý otloukač (obr. 2: 13), zlomek podložky (obr. 3: 1) a část horního mlýnku (obr. 3: 2).

Kolekce materiálu pocházející z povrchových sběrů v Dřenicích obsahovala celkem 33 kusů artefaktů, které je možné datovat do období neolitu a časného eneolitu. Ačkoli není soubor sběrů z Dřenic nijak rozsáhlý, znovu dokazuje svojí pestrostí význam této oblasti již od neolitu. Silná stavební aktivita zaznamenaná v posledních letech na Pardubicku a Chrudimsku bude jistě pokračovat, a proto je možné, že pramenná základna této sídelní oblasti bude ještě v budoucnu rozšířena o další zajímavé nálezy.

Summary

The article presents selected small assemblages of Neolithic and Eneolithic material which come from the collection of AO VČM in Pardubice, the archeological material were acquired by fieldwalking at the site Dřenice (Chrudim district) in 1985 and 2009–2012. The assemblage consist of 33 artefacts in sum which could be dated to the

Neolithic period and to the Early Eneolithic period. The oldest ceramic material is possible to assign to the Linear Pottery culture (the late phase II and III and the Late Šárec stage). The majority of the ceramic material belongs to the Lengyel culture (phase IIb). There was a partly excavated and identically dated lowland settlement at nearby Třebosice at the river terrace of Bylanka. Therefore, according to the archaeological record, we can consider a more coherent presence of the Lengyel culture not only at the Bylanka river basin. The assemblages from Třebosice also included stone tools, 8 pieces of chipped stone industry (assessed as SGS), 4 pieces of ground stone industry, a crude hammerstone, a fragment of stone desk and a fragment of the grainstone. Although, the Dřenice assemblage from fieldwalking is not abundant in terms of quantity. The variety of artefacts once again proves the importance of this region since the Neolithic Age. The Construction activity documented in recent years in the Pardubice and Chrudim district will continue to grow and therefore is possible that the archaeological record of the settlement clusters will be extended and there will be more interesting finds in the future.

Literatura

- Anýž, R. a kol. 2006: Pravěké osídlení východních Čech. *Živá archeologie* 7/2006, 25–34.
- Bulvová Cebová, K. 2014: Zoomorfní plastika kozla z mladší doby kamenné z Třebosic (okr. Pardubice). *Zborník Slovenského Národného múzea* 108, *Archeológia* 24, 9–15.
- Burgert, P. 2012: K vnitřní chronologii sídliště kultury s vypíchanou keramikou v Libišanech (okr. Pardubice). *Archeologie východních Čech* 4, 5–54.
- Burgert, P. 2013: Sídlní areál kultury s vypíchanou keramikou ve starých Jesenčanech, okr. Pardubice. *Archeologie východních Čech* 5, 5–45.
- Cebová, K. 2012: Nálezy lengyelské kultury na polykulturálním sídlišti v Třebosicích (okr. Pardubice). Rukopis diplomové práce. FF UHK, Hradec Králové.
- Frolík, J. – Sigl, J. 1995: Chrudimsko v raném středověku: vývoj osídlení a jeho proměny. Hradec Králové.
- Končelová, M. 2005: Struktura osídlení lidu s lineární keramikou ve východních Čechách. *Archeologické rozhledy* 57, 651–706.
- Květina, P. 2001: Neolitické osídlení Chrudimska, *Archeologické rozhledy* 53, 682–703.
- Pavlí, I. (ed.) – Žápotocká, M. 2007: *Archeologie pravěkých Čech 3. Neolit*. Praha.
- Sigl, J. – Vokolek, V. 1987: Dřenice, o. Bylany, okr. Chrudim. *Výzkumy v Čechách* 1984–1985.
- Vencl, S. 1960: Kamenné nástroje prvních zemědělců ve střední Evropě. *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie, svazek 16/1–2*, 1–91.
- Vencl, S. 1963: Příspěvek k poznání východočeské skupiny šáreckého stupně keramiky volutové. *Acta Musei Regi-naehradecensis* 6, 3–63.
- Vokolek, V. – Žápotocký, M. 2009: Východní Čechy v raném eneolitu: lengyelská a jordanovská kultura. *Archeologie ve středních Čechách* 13, 567–654.
- Žápotocká, M. 1979: Die Stichbandkeramik zur Zeit des Sten Lengyel-Horizontes. In: *Symposium über den Lengyel-Komplex und die benachbarten Kulturen* (Nitra – M. Vozokany 1976). *Študijné zvesti AÚ SAV* 17, 541–574.
- Žápotocká, M. 1981: Horní Cetno – soubor pozdně lengyelské keramiky z Pojizeří. *Praehistorica* 8, *Varia archaeologica* 2, 43–50.
- Žápotocká, M. 2009: Neolitické sídelní regiony v Čechách (ca 5300–4400 př. Kr.). *Region Litoměřicko. Archeologické studijní materiály* 18. Praha.

Mgr. Kristýna Bulvová
Východočeské muzeum v Pardubicích
E-mail: bulvova@vcm.cz

Bc. Jana Řehouňková
Východočeské muzeum v Pardubicích
E-mail: rehounkova@vcm.cz